

بررسی عوامل موثر بر مشارکت زنان در فعالیت‌های فرهنگی و ارائه راهکارها (مطالعه موردی: فرهنگسراهای سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان)

لیلا چلونگر^۱، وحید قاسمی^۲

۱- کارشناس ارشد مدیریت فرهنگی، دانشگاه آزاد اصفهان (خوراسگان) - اصفهان - ایران. chelongar99@gmail.com

۲- دانشیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه اصفهان - اصفهان - ایران. v.ghasemi@1tr.ui.ac.ir

چکیده

این پژوهش با عنوان بررسی عوامل موثر بر مشارکت فرهنگی زنان در فعالیت‌های فرهنگی بود که به روش توصیفی - همبستگی انجام شد. جامعه آماری شامل کلیه زنان شرکت‌کننده در فعالیت‌های مختلف فرهنگسراهای سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری بود که تعداد ۳۴۶ نفر پاسخگو، به شیوه نمونه‌گیری سهمیه‌ای دو مرحله‌ای از بین ۱۰ فرهنگسرای سازمان فرهنگی تفریحی اصفهان، به عنوان نمونه نهایی انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه محقق ساخته شامل ۳۱ گویه جهت سنجش عوامل (فردی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و خانوادگی) بود. نتایج تحقیق، نشان داد میانگین‌های به دست آمده برای گویه‌هایی که حکایت از نقش شرکت در فعالیت‌های فرهنگی بر عوامل فردی دارد همگی نشان‌دهنده آن است که از نظر نمونه مورد مطالعه این نقش بالاتر از حد متوسط است. نقش عوامل اجتماعی نیز از نظر پاسخگویان در روی آوران به فعالیت‌های فرهنگی در فرهنگسراها قابل توجه است. نقش فرهنگی بالاتر از حد متوسط است و در زمینه عوامل اقتصادی در مجموع از نظر پاسخگویان نقش عوامل اقتصادی را باید در حد متوسطی ارزیابی کرد. و عوامل خانوادگی نشان می‌دهد ایجاد نشاط در خانواده یکی از موضوعاتی که پاسخگویان با آن موافقت بالایی را نشان داده‌اند. نتایج حاکی از آن است که نباید ممانعت خانواده‌ها به عنوان یک مانع جدی در راه مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی فرهنگسراها قلمداد کرد.

واژگان کلیدی: مشارکت، مشارکت فرهنگی، عوامل فردی، عوامل اجتماعی، عوامل اقتصادی، عوامل فرهنگی.

مقدمه و بیان مساله

فرهنگ^۱، مقوله یا مفهوم پیچیده‌ای است که هم در مقام بروز و حضور و یا به قول قدما در مقام تثبیت، و هم در مقام شناخت و بررسی یا مقام اثبات، نمی‌تواند کلیت منفرد و مجزایی به شمار آید، بلکه این کلیت، در ساخت و بافت زندگی اجتماعی، با همه ابعادش تنیده شده و لذا در تأثیر و تأثر دائم با همه اجزا هستی‌شناختی و پدیدار شناختی جامعه و حتی محیط زنده و غیر زنده بشری است (گرانپایه، ۱۳۷۷، ص ۸۵).

مشارکت^۲ نیز مفهومی است که در بسیاری از متون علوم انسانی نظیر فلسفه، دین، جامعه‌شناسی، اقتصاد، و..... تعریف شده و به کار رفته است. سبب این گستردگی مفهومی ویژگی خاص این مفهوم است، چراکه به اعتباری بنیاد و سرچشمه ایجاد فرهنگ‌ها و تمدن‌ها در مشارکت مردم در امور گوناگون بوده و قدمت این واژه به دیرنگی زندگی اجتماعی انسان‌ها می‌رسد (معصومی، ۱۳۸۰، ص ۱).

مشارکت، از جمله مباحث ریشه‌دار جامعه بشری است و عمری به قدمت تاریخ دارد؛ زیرا بشر به طور ذاتی موجودی اجتماعی است و همواره یکی از مسایل مهمی که ذهن او را به خود مشغول کرده، چگونگی مشارکت در فعالیت‌ها و تصمیم‌گیری‌های مرتبط با جامعه‌ای است که در آن به سر می‌برد. اما بسط این مفهوم در دوران جدید و به ویژه ارتباط آن با توسعه ابعادی نو و گسترده به آن بخشیده است. «هرگز در تاریخ به اندازه امروز توافق در مورد اینکه مهمترین پیش‌نیاز توسعه مشارکت همه انسان‌هاست وجود نداشته است» (شادی‌طلب، ۱۳۸۲، ص ۱۵). توجه به پدیده مشارکت و تأکید بر نقش آن به عنوان یکی از عوامل اصلی توسعه در جوامع در حال توسعه، تا حد بسیاری پس از شکست راهکارها و برنامه‌های توسعه در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ که از غرب وارد کشورهای در حال توسعه شده بودند، است. در بررسی و ارزیابی این برنامه‌ها، عدم بهره‌گیری از مشارکت عمومی، به عنوان عامل اصلی شکست برنامه‌های توسعه ارزیابی شده است. لذا پس از آن، استراتژی‌های توسعه‌ی بر رویکرد مشارکت مردمی به عنوان نیاز اصلی بشر تأکید نمودند. (وحیداونیازی، ۱۳۸۳، ص ۱۱۹). در گزارش توسعه انسانی برنامه توسعه سازمان ملل متحد (۱۹۹۳) عنوان شده است: «موضوع مشارکت رفته رفته به صورت مسئله اصلی زمان ما در می‌آید» (آتال، ۱۳۷۹، ص ۲۷) توسعه باید همه افراد را قادر سازد که توانایی خود را تا بیشترین حد ممکن افزایش دهند و این توانایی‌ها را به بهترین وجه ممکن در همه زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی به کار گیرند. توسعه باید از مردم، آنچه انجام می‌دهند، از آنچه می‌خواهند و از آنچه می‌اندیشند و باور دارند آغاز شود. هدف نهایی توسعه آزاد کردن انرژی خلاق مردم و امکان پذیر ساختن آن است که سرنوشتشان را خود تعیین کنند و در امور مربوط به خود و جامعه‌شان مشارکت داشته باشند. در همین رابطه در یک تعریف از مشارکت چنین می‌توان گفت: «مشارکت در واقع شرکت داوطلبانه گروهی از مردم در برنامه‌ها و طرح‌های اجتماعی و سیاسی است که در توسعه نقش اساسی را دارند» (رضائیان، ۱۳۸۲، ص ۶). در انجام فعالیت‌های فرهنگی عوامل مختلف خانوادگی، اجتماعی، اقتصادی، فردی و... مداخله دارند. و هر کدام می‌توانند در کاهش و یا افزایش مشارکت افراد در فعالیت‌های فرهنگی مؤثر باشند. «موقعیت اجتماعی افراد و متغیرهای مربوط به آن مانند سواد، وضعیت خانواده، میزان دسترسی به اطلاعات، محل زندگی، ارتباط اجتماعی، مذهب وضعیت تأهل و... از جمله عواملی هستند که بر میزان مشارکت آن‌ها تأثیر گذارند» (سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۴، ص ۸).

افراد و گروه‌هایی که زمان فراغت بیشتری دارند، امکان پرداختن به فعالیت‌های فرهنگی برای آن‌ها بیشتر است. اگر مصادیق فعالیت فرهنگی را مقولاتی چون مطالعه کتاب و نشریه بدانیم، اقدام به آن علاوه بر داشتن زمان فراغت، مستلزم داشتن تحصیلات است، همانطور که سود جستن از موسیقی مستلزم درجاتی از پرورش حس موسیقایی است. به عبارتی تحصیل

^۱ -Culture

^۲ -participation

شرایط ذهنی و روانی استفاده از تولیدات فرهنگی، مؤلفه دیگری در مشارکت فعالیت‌های فرهنگی است. در کنار آن باید به امکانات مادی و اقتصادی برای فعالیت‌های فرهنگی اشاره نمود. برای نمونه مطالعه کتاب، رفتن به سینما یا انجام فعالیت‌های ورزشی مانند اسکی و اسب سواری مستلزم برخورداری فرد از امکانات مادی و اقتصادی کافی است. به طور کلی این عوامل امری است که به نوبه خود از موقعیت و پایگاه فرد و خانواده وی تأثیر می‌پذیرند (رجب زاده، ۱۳۸۲، صص ۱۵۲-۱۵۱). امروزه مشارکت زنان در فعالیت‌های مختلف اجتماعی بخشی از حقوق اجتماعی آنان تلقی می‌شود. (نقدی و همکاران، ۱۳۹۰) در این میان میزان نقش و مشارکت زنان در جامعه به ویژه در زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی تا حد زیادی به برخورد و نگرش آن جامعه نسبت به زنان بستگی دارد. در صورتی که به زن به عنوان نیروی فعال و سازنده نگریسته شود، حضور و مشارکت حقیقی زنان در عرصه‌های مختلف فعالیت‌ها افزایش می‌یابد. مشارکت فعال زنان، در فعالیت‌های فرهنگی جامعه مساله‌ای است که از دیر باز با موانع و مشکلات فراوانی روبه‌رو بوده است. به طوری که این موانع در قالب‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، مذهبی و ... جلوه نموده است و هر کدام می‌توانند در میزان مشارکت زنان در فعالیت‌ها موثر باشند. (عامری و همکاران، ۱۳۹۳)

نتایج پژوهش‌ها انجام‌شده نشان می‌دهد بین عضو شدن در تشکل‌ها و نهادهای اجتماعی و فرهنگی (آوردیده و علمی، ۱۳۸۹)، عملکرد انجمن‌های فرهنگی (اکبری، ۱۳۸۹)، سرمایه‌های انسانی و اجتماعی (دلانی و کیانی، ۲۰۰۶؛ بکرز، ۲۰۰۶)، رضایت‌مندی از برنامه‌های فرهنگی (گنجی و همکاران، ۱۳۸۹)، سرمایه فرهنگی و مؤلفه‌های آن (ویلکنز و لیونز، ۲۰۱۴؛ زاهد و رجبی، ۲۰۰۸؛ محسنی و جاراللهی، ۱۳۸۲)، ویژگی‌های شخصیتی (بکرز، ۲۰۰۵؛ دهقان و غفاری، ۱۳۸۴) و انگیزه و نگرش مثبت به تعاون (سعدی و فتاحی، ۱۳۸۸) با مشارکت در دو بعد اجتماعی و فرهنگی ارتباط معناداری وجود دارد.

همانطور که ملاحظه می‌شود موضوع مشارکت فرهنگی مبحث پیچیده و چندوجهی است. اهمیت و وزن هر یک از عوامل در ترغیب زنان در جهت مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی متفاوت است. بنابراین پاسخ به این مسئله که عوامل موثر بر میزان مشارکت فرهنگی زنان در فعالیت‌های فرهنگی کدامند به سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های فرهنگی موثر و کارآمد کمک می‌کند. لذا با توجه به اینکه فرهنگسراها در حال حاضر مکان‌های مناسب جهت حضور و مشارکت بانوان بخصوص در فعالیت‌های مختلفی که برگزار می‌نمایند، دارد محقق در صدد است عواملی که موثر بر حضور بانوان در این مکانها است را بررسی نموده و برحسب نیازهای آنان و برطبق اهداف مشخص شده در هر فرهنگسرا برنامه تدوین نمایند. لذا با توجه به اهمیت موضوع مشارکت فرهنگی به پژوهش حاضر در پی بررسی عوامل موثر بر میزان مشارکت فرهنگی زنان در فعالیت‌های فرهنگی می‌باشد تا بتواند در این زمینه راهکارهای در جهت رفع موانع موجود و جلب مشارکت بیشتر زنان در راستای توسعه فرهنگی جامعه ارائه دهد.

سئوالات تحقیق

۱. بین عوامل فردی و مشارکت زنان در فعالیت‌های فرهنگی فرهنگسراها رابطه وجود دارد؟
۲. بین عوامل اجتماعی و مشارکت زنان در فعالیت‌های فرهنگی فرهنگسراها رابطه وجود دارد؟
۳. بین عوامل فرهنگی و مشارکت زنان در فعالیت‌های فرهنگی فرهنگسراها رابطه وجود دارد؟

^۲ - Delaney & Keaney

^۴ - Bekkers

^۵ - Willekens & Lievens

^۶ - Zahed & Rajabi

۴. بین عوامل اقتصادی و مشارکت زنان در فعالیت های فرهنگی فرهنگسراها رابطه وجود دارد؟

۵. بین عوامل خانوادگی و مشارکت زنان در فعالیت های فرهنگی فرهنگسراها رابطه وجود دارد؟

روش تحقیق

روش تحقیق پژوهش توصیفی از نوع همبستگی است. جامعه آماری شامل کلیه زنان شرکت کننده در فعالیت های مختلف فرهنگسراهای سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری بود که براساس برآورد انجام شده از سازمان حدود ۴۲ / ۰۰۰ نفر بودند. در این تحقیق از روش نمونه گیری سهمیه ای استفاده شد. ابتدا از بین فرهنگسراهای مختلف موجود در شهر اصفهان تعداد ۱۰ فرهنگسرا برحسب موقعیت جغرافیائی آنها انتخاب شد. با توجه به اینکه تعمیم نتایج هر فرهنگسرا نیازمند حداقل ۳۰ واحد نمونه بوده است و با توجه به اینکه در مجموع ۱۰ فرهنگسرا مورد مطالعه انتخاب شده بود، تعداد کل نمونه به طور مساوی در میان فرهنگسراهای منتخب توزیع تا امکان تعمیم نتایج برای هر فرهنگسرا فراهم شود. به منظور برآورد واریانس جامعه، ابتدا ۳۰ پرسشنامه به صورت اتفاقی در میان زنان مشارکت کننده در فعالیت های مختلف فرهنگسراها توزیع و پراکندگی متغیرهای اصلی در جامعه آماری برآورد شد. با توجه به نتایج به دست آمده پراکندگی حداکثر (۰/۲۵) در نظر گرفته شد و ۳۸۵ نفر به عنوان حجم نمونه برآورد شد. ابزار اندازه گیری پرسشنامه محقق ساخته مربوط به عوامل موثر بر مشارکت فرهنگی شامل ۳۱ گویه بسته پاسخ با مقیاس پنج درجه ای لیکرت (کاملاً موافقم، موافقم، نه موافقم نه مخالفم، مخالفم و کاملاً مخالفم) بود. ضریب پایایی پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ محاسبه شد (جدول شماره ۱) به منظور تعیین روایی صوری و محتوایی هر دو پرسشنامه در اختیار اساتید راهنما و مشاور، زنان شرکت کننده در فعالیت ها، رئیس طرح و برنامه سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری و متخصصین دیگری قرار گرفت و بعد از دریافت نظرات آنها اصلاحات ضروری انجام و پرسشنامه های نهایی تنظیم و اجرا گردید. در ضمن، قبل از تعیین پرسشنامه با حدود ۳۰ نفر از زنان شرکت کننده در فعالیت های فرهنگسراها مصاحبه صورت گرفت و در مورد عوامل موثر بر حضور آنها در این برنامه ها سؤال گردید. که نتایج آن در تنظیم پرسشنامه موثر واقع شد.

جدول (۱) ضریب آلفای کرونباخ بر حسب عوامل

ضریب آلفای کرونباخ		مقدار گویه		مقیاس اندازه گیری
نهایی		نهایی	مقدماتی	
۱۷۰۴		۱۱	۱۲	عوامل فردی
۰/۲۵۵		۵	۶	عوامل خانوادگی
۰/۶۴۴		۴	۴	عوامل اجتماعی
۰/۶۶۵		۶	۸	عوامل فرهنگی
۰/۷۷۵		۵	۵	عوامل اقتصادی

پس از جمع آوری اطلاعات، تجزیه و تحلیل اطلاعات در دو سطح توصیفی و استنباطی صورت انجام شد.

یافته ها

بین عوامل فردی و مشارکت زنان در فعالیت های فرهنگی فرهنگسراها رابطه وجود دارد.

میانگین های به دست آمده برای گویه هایی که حکایت از نقش شرکت در فعالیتهای فرهنگی بر عوامل فردی دارد همگی نشان دهنده آن است که از نظر نمونه مورد مطالعه این نقش بالاتر از حد متوسط است. کلیه میانگین های به دست آمده از مقدار ۳ که حد وسط مقیاس اندازه گیری بوده است بیشتر هستند. بیشترین میانگین مربوط به گویه ای است که در آن بر نقش مشارکت در فعالیتهای فرهنگی بر بالا رفتن اعتماد به نفس تأکید کرده است. همچنین نقشی که شرکت در این فعالیتها بر توانایی افراد برای غلبه بر مشکلات دارد و علاوه بر آن فرد را افکار زائد و انحرافی می رها کند دارای بالاترین میانگین ها هستند.

جدول (۲) توزیع نمونه مورد مطالعه بر حسب شرکت در فعالیتهای شدت موافقت/مخالفت با گویه های فردی

میانگین حداقل=۱ حداکثر=۵	شدت موافقت/مخالفت						شاخص	گویه ها
	بدون پاسخ	کاملاً مخالفم	مخالفم	حد وسط	موافقم	کاملاً موافقم		
۴/۴۶	۴ ٪۱/۲	-	۵	۹	۱۴۶	۱۸۲	تعداد درصدمعتبر	برای غلبه بر مشکلات مؤثر است
۴/۴۳	۱ ٪۰/۳	۱	۱	۱۸	۱۵۱	۱۷۴	تعداد درصدمعتبر	فرد را از افکار زائد و انحرافی رها می کند
۴/۵۷	-	۱	۱	۸	۱۲۵	۲۱۱	تعداد درصدمعتبر	باعث بالا رفتن اعتماد به نفس می شود
۴/۴۱	۲ ٪۰/۱۶	-	۲	۱۷	۱۶۱	۱۶۴	تعداد درصدمعتبر	باعث لذت بردن از انجام آن می شود
۴/۴۰	۵ ٪۱/۴	۱	۱	۲۲	۱۴۷	۱۷۰	تعداد درصدمعتبر	باعث ایجاد حس باارزش بودن می شود
۴/۴۰	۴ ٪۱/۲	۱	-	۱۶	۱۶۴	۱۶۱	تعداد درصدمعتبر	باعث ایجاد خلاقیت و نوآوری می شود
۴/۳۵	۶ ٪۱/۷	-	۲	۲۴	۱۵۷	۱۵۷	تعداد درصدمعتبر	در فرد ایجاد معنویت و آرامش می کند
۴/۲۵	۴ ٪۱/۲	۱	۳	۳۶	۱۶۶	۱۳۶	تعداد درصدمعتبر	باعث تقویت حس انسان دوستی می شود
۳/۱۷	۶ ٪۱/۷	۳۳	۱۲۹	۸۰	۶۱	۳۷	تعداد درصدمعتبر	از کارهای روزمره و شخصی خود دور می شوم
۳/۰۵	۱۲ ٪۳/۵	۳۳	۱۰۴	۸۲	۷۸	۳۷	تعداد درصدمعتبر	به دلیل مشغله های زیاد فرصت استفاده از فعالیتها را ندارم
۳/۹۶	۱۵ ٪۳/۴	۱	۱۷	۵۶	۱۶۴	۹۳	تعداد درصدمعتبر	باعث کسب مهارت های حسی حرکتی در من می شود

بین عوامل اجتماعی و مشارکت زنان در فعالیتهای فرهنگی فرهنگسراها رابطه وجود دارد.

نقش عوامل اجتماعی نیز از نظر پاسخگویان در روی آوری آنان به فعالیتهای فرهنگی در فرهنگسراها قابل توجه است. از نظر نمونه مورد مطالعه شرکت در این فعالیتها نوعی تمرین برای یادگیری نقشهای اجتماعی است (میانگین ۴/۳۲) و همچنین شرکت در این فعالیتها باعث راحت تر شدن معاشرت با افراد مختلف می شود (میانگین ۴/۳۶). افزایش اطلاعات عمومی نسبت به خود و جامعه و همچنین تقویت کار گروهی از دیگر پیامدهای مشارکت در فعالیتهای فرهنگی است.

درصد های محاسبه شده نشان می دهد که نزدیک و یا بیشتر از ۹۰٪ از پاسخگویان با نقش فعالیت های فرهنگی بر متغیرهای مختلف اجتماعی موافق یا کاملاً موافق بوده اند. این در حالی است که مجموع درصد افراد مخالف یا کاملاً مخالف با گویه های اجتماعی کمتر از ۵ درصد بوده است.

جدول (۳) توزیع نمونه مورد مطالعه بر حسب شرکت در فعالیتهای شدت موافقت/مخالفت با گویه های اجتماعی

میانگین حداقل = ۱ حداکثر = ۵	شدت موافقت/مخالفت						شاخص	گویه ها
	بدون پاسخ	کاملاً مخالف	مخالفم	حد وسط	موافقم	کاملاً موافقم		
۴/۳۲	۸	۱	-	۲۶	۱۶۴	۱۴۷	تعداد	نوعی تمرین برای یادگیری نقش های اجتماعی است.
	٪۲/۳	۰/۳	-	۷/۷	۴۸/۵	۴۳/۵	درصد معتبر	
۴/۳۶	-	۲	۲	۲۳	۱۶۰	۱۵۹	تعداد	معاشرت با افراد مختلف را برای من راحت تر می کند.
		۰/۶	۰/۶	۶/۶	۴۶/۲	۴۶	درصد معتبر	
۴/۲۷	۹	۱	۷	۲۸	۱۵۴	۱۴۷	تعداد	باعث ایجاد و تقویت کار گروهی می شود.
	٪۲/۶	۰/۳	۲/۱	۸/۳	۴۵/۷	۴۳/۶	درصد معتبر	
۴/۳۴	۶	۴	۸	۱۸	۱۳۹	۱۷۱	تعداد	باعث افزایش اطلاعات عمومی نسبت به خود و جامعه می شود.
	٪۱/۷	۱/۲	۲/۴	۵/۳	۴۰/۹	۵۰/۳	درصد معتبر	

۶

بین عوامل فرهنگی و مشارکت زنان در فعالیتهای فرهنگی فرهنگسراها رابطه وجود دارد.

بیشترین میانگین به دست آمده برای گویه هایی که حاکی از نقش فرهنگی شرکت در فعالیتهای فرهنگسراهاست مربوط به گویه - ای است که عنوان می کند شرکت در فعالیتهای باعث بالا رفتن سطح فرهنگ عمومی جامعه می شود. پس از آن میانگین ۴/۲۱ است که مربوط به گویه ای که بر مبنای آن شرکت در فعالیتهای باعث ارتقای سطح فرهنگ شهروندی است. در مجموع میانگین های به دست آمده برای کلیه گویه ها از مقدار ۳ بالاتر از که به معنای تأیید پاسخگویان بر نقش بالاتر از حد متوسط فعالیت در فرهنگسراها بر متغیرهای مختلف فرهنگی است. نسبت پایین مخالفان یا افراد کاملاً مخالف با گویه ها در مقابل نسبت بالای موافقان یا افراد کاملاً موافق با همین گویه ها به بیان دیگری تأیید این نتیجه است.

جدول (۴) توزیع نمونه مورد مطالعه بر حسب شرکت در فعالیتهای شدت موافقت/مخالفت با گویه های فرهنگی

میانگین حداقل = ۱ حداکثر = ۵	شدت موافقت/مخالفت						شاخص	گویه ها
	بدون پاسخ	کاملاً مخالف	مخالفم	حد وسط	موافقم	کاملاً موافقم		
۴/۰۹	۷	۱	۶	۵۷	۱۶۶	۱۰۹	تعداد	باعث کسب آگاهی و علاقه به میراث فرهنگی می شود.
	٪۲	۰/۳	۱/۸	۱۶/۸	۴۹	۳۲/۲	درصد معتبر	
۴/۲۱	۵	۱	۵	۴۱	۱۶۳	۱۳۱	تعداد	باعث ارتقای سطح فرهنگ شهروندی می شود.
	٪۱/۴	۰/۳	۱/۵	۱۲	۴۷/۸	۳۸/۴	درصد معتبر	
۴/۰۷	۷	۳	۸	۵۱	۱۶۸	۱۰۹	تعداد	باعث علاقه زیادتر به خواندن کتب و مجلات می شود.
	٪۲	۰/۹	۲/۴	۱۵	۴۹/۶	۳۲/۲	درصد معتبر	
۴/۰۵	۱۰	۳	۹	۵۱	۱۶۷	۱۰۶	تعداد	باعث حفظ سنت های ملی مذهبی می شود.
	٪۲/۹	۰/۹	۲/۷	۱۵/۲	۴۹/۷	۳۱/۵	درصد معتبر	
۴/۳۴	۶	۳	۳	۲۴	۱۴۹	۱۶۱	تعداد	باعث بالا رفتن سطح فرهنگ عمومی جامعه

می شود.	درصد معتبر	۴۷/۴	۴۳/۸	۷/۱	۰/۹	۰/۹	٪۱/۷
در سبد خرید خانوار ما مصرف کالاهای فرهنگی جایگاه ویژه ای دارد.	تعداد	۶۷	۱۵۱	۸۸	۲۱	۱۵	۴
	درصد معتبر	۱۹/۶	۴۴/۲	۲۵/۷	۶/۱	۴/۴	٪۱/۲

بین عوامل اقتصادی و مشارکت زنان در فعالیت های فرهنگی فرهنگسراها رابطه وجود دارد. هر چند میانگین های به دست آمده برای شاخص های مختلف مربوط به عوامل اقتصادی اغلب از مقدار ۳ بیشتر است اما در مقایسه با سایر عوامل این میانگین ها فاصله چندانی از مقدار ۳ نگرفته است. چنین وضعیتی به معنای آن است که در مجموع از نظر پاسخگویان نقش عوامل اقتصادی را باید در حد متوسطی ارزیابی کرد. بالاترین میانگین در رابطه با گویه های اقتصادی مربوط به گویه ای که عنوان می کند خرج کردن در فعالیت های فرهنگی را سرمایه گذاری می دانم و پایین ترین میانگین مربوط به گویه ای است که عنوان می کند دوری راه و مسافت مانع حضور من در فعالیت ها می شود. درصد های محاسبه شده نیز هر چند در مجموع نشان می دهد که عوامل اقتصادی در روی آوری پاسخگویان به فعالیت های فرهنگی فرهنگسراها نقش بازی می کند اما نباید این نقش را کلیدی و اساسی قلمداد کرد.

جدول (۵) توزیع نمونه مورد مطالعه بر حسب شرکت در فعالیتها شدت موافقت/مخالفت با گویه های اقتصادی

میانگین حداقل=۱ حداکثر=۵	شدت موافقت/مخالفت						شاخص	گویه ها
	بدون پاسخ	کاملاً مخالفم	مخالفم	حد وسط	موافقم	کاملاً موافقم		
۳/۲۸	۸	۳۸	۱۲۷	۹۴	۵۱	۲۸	تعداد	برای من پرهزینه است.
	٪۲/۳	۱۱/۲	۳۷/۶	۲۷/۸	۱۵/۱	۸/۳	درصد معتبر	
۳/۳۴	۷	۱۶	۶۲	۱۰۰	۱۱۱	۵۰	تعداد	می تواند زمینه کسب درآمد را بدنبال داشته باشد.
	٪۲	۴/۶	۱۸/۳	۲۹/۵	۳۲/۷	۱۴/۷	درصد معتبر	
۳/۷۶	۸	۵	۳۱	۷۴	۱۵۱	۷۷	تعداد	به عنوان تفریحات کم هزینه محسوب می کنم.
	٪۲/۳	۱/۴	۹/۲	۲۱/۹	۴۴/۷	۲۲/۸	درصد معتبر	
۲/۹۹	۱۷	۴۴	۸۱	۷۵	۸۶	۴۳	تعداد	دوری راه و مسافت مانع حضور من در فعالیت ها می شود.
	٪۴/۹	۱۳/۴	۲۴/۶	۲۲/۸	۲۶/۱	۱۳/۱	درصد معتبر	
۳/۶۶	۱۰	۱۲	۴۴	۶۲	۱۳۹	۷۹	تعداد	خرج کردن در این فعالیت ها را سرمایه گذاری می دانم.
	٪۲/۹	۳/۶	۱۳/۱	۱۸/۵	۴۱/۴	۲۳/۵	درصد معتبر	

بین عوامل خانوادگی و مشارکت زنان در فعالیت های فرهنگی فرهنگسراها رابطه وجود دارد.

ایجاد نشاط در خانواده یکی از موضوعاتی که پاسخگویان با آن موافقت بالایی را نشان داده اند. برای گویه ای که عنوان می کند شرکت در فعالیت ها باعث ایجاد نشاط من در خانواده می شود و ۹۵٪ پاسخگویانی که با این گویه موافق یا کاملاً موافق بوده اند حاکی از اهمیت این موضوع برای پاسخگویان است. مخالفت بالا با گویه ای که عنوان می کند خانواده ام مخالف حضور من در فعالیت ها هستند حاکی از آن است که نباید ممانعت خانواده ها به عنوان یک مانع جدی در راه مشارکت در فعالیت های فرهنگی فرهنگسراها قلمداد کرد.

جدول (۶) توزیع نمونه مورد مطالعه بر حسب شرکت در فعالیتهای شدت موافقت/مخالفت با گویه های مرتبط با نهاد خانواده

میانگین حد اقل=۱ حد اکثر=۵	شدت موافقت/مخالفت						شاخص	گویه ها
	بدون پاسخ	کاملاً مخالفم	مخالقم	حد وسط	موافقم	کاملاً موافقم		
۴/۴۰	۵	-	۲	۱۵	۱۶۲	۱۶۲	تعداد	باعث ایجاد نشاط من در خانواده می شود.
	٪۱/۴	-	۰/۶	۴/۴	۴۷/۵	۴۷/۵	درصد معتبر	
۲/۸۷	۲۲	۲۹	۷۴	۹۳	۸۰	۴۸	تعداد	داشتن فرزندان خردسال مانع حضور من در فعالیتهای می شود.
	٪۶/۴	۹	۲۲/۸	۲۸/۷	۲۴/۷	۱۴/۸	درصد معتبر	
۳/۱۲	۹	۳۷	۱۱۰	۸۸	۶۳	۳۹	تعداد	انجام روزمره کارهای خانه مهم تر است.
	٪۲/۶	۱۱	۳۲/۵	۲۶/۱	۱۸/۷	۱۱/۶	درصد معتبر	
۲/۲۵	۱۰	۲۳	۳۴	۴۵	۱۲۸	۱۰۶	تعداد	برای حضور در فعالیتهای اجازه همسر یا والدینم نیاز می باشد.
	٪۲/۹	۶/۸	۱۰/۱	۱۳/۴	۳۸/۱	۳۱/۵	درصد معتبر	
۳/۷۵	۸	۱۱۳	۱۲۲	۴۲	۳۴	۲۷	تعداد	خانوادهام مخالف حضور من در فعالیتهای هستند.
	٪۲/۳	۳۳/۴	۳۶/۱	۱۲/۴	۱۰/۱	۸	درصد معتبر	

بحث و نتیجه گیری

بر اساس یافته های میانگین های به دست آمده برای گویه هایی که حکایت از نقش عوامل فردی بر شرکت در فعالیت های فرهنگی دارد، همگی نشان دهنده آن است که از نظر نمونه مورد مطالعه این نقش بالاتر از حد متوسط است. بیشترین میانگین نمره پاسخ ها مربوط به گویه «شرکت در فعالیتهای باعث بالا رفتن اعتماد به نفس می شود» با میانگین ۴/۵۷ و کمترین میانگین مربوط به گویه «به دلیل مشغله های زیاد فرصت استفاده از فعالیتهای را ندارم» با میانگین ۳/۰۵ و گویه «با شرکت در فعالیتهای از کارهای روزمره و شخصی خود دور می شوم» با میانگین ۳/۱۷ بوده است. یافته های این پژوهش با یافته های مرنه^(۲۰۰۶) مبنی بر ارتباط بین عوامل فردی با مشارکت فرهنگی مطابقت دارد. یافته های این پژوهشی با یافته های موسسه مطالعات شهری (۱۹۹۹) مبنی بر اینکه بین انگیزه های فردی از جمله انگیزه های زیبایی شناختی و مشارکت فرهنگی رابطه وجود دارد مطابقت دارد.

همچنین یافته های تحقیق با یافته های ردی و همکاران (۱۹۷۳) مبنی بر تأثیر صفات و خصوصیات شخصیتی و گنجایش های فردی که تأکید می کند اشخاصی که دارای ویژگی های شخصیتی اعتماد به نفس، تصور مثبت از خود، انگیزه پیشرفت، ریسک پذیری و نوع دوستی و استقلال فردی باشند بیشتر از دیگران در فعالیتهای داوطلبانه مشارکت می جویند مطابقت دارد. به نظر می رسد انگیزه های فردی عامل مهم و تعیین کننده ای برای زنان جهت شرکت در فعالیتهای فرهنگی باشد. زنان برای یادگیری مطالب جدید و بالا بردن اعتماد به نفس خود و همچنین افزایش توان غلبه بر مشکلات خود حضور در فعالیتهای مهم می دانند. ولی نداشتن برنامه ریزی و مدیریت زمان باعث می شود آنان احساس کنند زمان کافی برای حضور در این فعالیتهای را ندارند.

براساس نتایج بیشترین میانگین نمره پاسخ‌ها مربوط به گویه «شرکت در فعالیت‌ها معاشرت با افراد مختلف را برای من راحت‌تر می‌کند» با میانگین ۴/۳۶ و پایین‌ترین میانگین با گویه «شرکت در فعالیت‌ها باعث ایجاد و تقویت کار گروهی می‌شود» با میانگین ۴/۲۷ بوده است. یافته‌های این پژوهش با یافته‌های کلدی (۱۳۸۱) مبنی بر بررسی نگرش شهروندان از مشارکت که در منطقه هفت تهران انجام داده است، نگرش شهروندان از مشارکت، مبتنی بر کمک فکری و ارائه پیشنهاد بوده و آنان تمایلی به مشارکت در حیطه عمل و اجرا نداشته‌اند مطابقت دارد. بدیهی است تنوع برنامه‌های فرهنگی می‌تواند علایق و سلیقه‌های متنوع زنان را پوشش دهد و مشارکت بیشتر آنان را در پی داشته باشد. نتیجه تحقیق صورت گرفته توسط ربانی و گنجی (۱۳۸۴) در خصوص مشارکت دانشجویان در تشکیل شرکت تعاونی نشان داد که برای ایجاد مشارکت الف) اعتماد سازی در بین مردم ب) ایجاد انگیزه در مردم و آشنا ساختن آنان با منافع و مزایای مشارکت وج) آموزش مردم با اصول مشارکت از طریق رسانه‌های همگانی تأثیرگذار است.

براساس یافته‌ها بیشترین میانگین نمره پاسخ‌ها مربوط به گویه «شرکت در فعالیت‌ها باعث بالا رفتن سطح فرهنگ عمومی جامعه می‌شود مصرف کالاهای فرهنگی جایگاه ویژه‌ای دارد» با میانگین ۴/۳۴ و کمترین مربوط به «در سبد خرید خانوار ما ۳/۶۸ بوده است. یافته‌های این تحقیق با یافته‌های هرمن^۸ (۲۰۰۶) که نشان دادند مشارکت در قلمرو فرهنگی می‌تواند به ساخت جامعه‌ای منسجم‌تر و مرتبط‌تر کمک کند. مشارکت فرهنگی روش مهمی برای تقویت سرمایه اجتماعی است و اگر چه افراد برای سرگرم کردن خود در فعالیت‌های فرهنگی مشارکت می‌کنند نتیجه می‌تواند این باشد که مردم با بیان ارزش‌ها و عاداتشان در هنر و فعالیت‌های فرهنگی می‌توانند بر تفاوت‌های بین خود غلبه کنند مطابقت دارد.

براساس نتایج بیشترین میانگین نمره پاسخ‌ها مربوط به گویه «شرکت در فعالیت‌ها را به عنوان تفریحات کم هزینه محسوب می‌کنم» با میانگین ۳/۷۶ و کمترین میانگین مربوط به «دوری راه و مسافت مانع حضور من در فعالیت‌ها می‌شود» با میانگین ۲/۹۹ بوده است. در بیشتر منابع از عامل اقتصادی به عنوان عامل محدود کننده یا مانع مشارکت فرهنگی یاد می‌کنند. عامل اقتصادی یکی از مهمترین عوامل در ایجاد طبقات اجتماعی است که خود با مشارکت فرهنگی رابطه نزدیکی دارد. حوزه فرهنگ از جمله مهمترین بخش‌هایی است که بایستی توسط دستگاه‌های دولتی و غیردولتی برای آن یارانه اختصاص یابد تا دسترسی همگانی به حیات فرهنگی امکان پذیر گردد. لذا، یافته‌های این پژوهش با یافته‌های تولابی (۱۳۷۹) که یکی از موانع مشارکت اجتماعی زنان را وضعیت اقتصادی خانواده و سطح درآمد می‌داند مطابقت ندارد.

براساس نتایج بیشترین میانگین نمره پاسخ‌ها مربوط به گویه «شرکت در فعالیت‌ها باعث ایجاد نشاط من در خانواده می‌شود» با میانگین ۴/۴۰ و کمترین میانگین مربوط به «برای حضور در فعالیت‌ها اجازه همسر یا والدینم نیاز می‌باشد» یا میانگین ۲/۲۵ بوده است. مخالفت بالا با گویه «خانواده ام مخالف حضور من در فعالیت‌ها هستند» با میانگین ۳/۷۵ نشان می‌دهد که نباید ممانعت خانواده‌ها به عنوان یک مانع جدی در راه مشارکت در فعالیت‌های فرهنگی و فرهنگسراها قلمداد کرد. یافته‌های این پژوهش با یافته‌های ردی و همکاران (۱۹۷۳) مبنی بر اینکه مشارکت از آغاز زندگی شروع شده و در روزهای نوجوانی به حداکثر خود می‌رسد و در مرحله میانسالی وقتی که فرد چهل یا پنجاه ساله شد، افزایش می‌یابد و مجدداً در سنین ۶۲-۶۵ سالگی کاهش می‌یابد و در دوران باز نشستگی به کمترین میزان خود یعنی صفر می‌رسد و معمولاً افراد

^۸ - Herman

- متأهل بیشتر از مجردها در فعالیت های خود جوش مشارکت می ورزند. یافته های این پژوهش با یافته های تولایی (۱۳۷۹) مبنی بر بیان موانع خانوادگی برای ایجاد مشارکت اجتماعی زنان مطابقت ندارد.
- با توجه به محدودیت پژوهش حاضر مبنی بر عدم تعمیم نتایج به دلیل این که فقط در فرهنگسراهای سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان انجام شده و با توجه به یافته های راهکارهای زیر پیشنهاد می گردد:
- نمایشگاه هایی برای عرضه کارهای زنان که براساس استعداد و توانایی های خودشان می باشد برگزار گردد.
  - با تشکیل هیئت هایی از زنان شرکت کننده در فرهنگسراها، متولیان فرهنگی برای برگزاری برنامه های مختلف از آنها نظر و در تصمیم گیریها آنها را مشارکت بدهند.
  - در برپایی برخی از مراسم ها و مناسبات از زنان جهت همکاری و مشارکت استفاده شود.
  - تورهای گردشگری از اماکن و آثار تاریخی، موزه ها و سایر برنامه های تفریحی برای آنها برگزار گردد.
  - با حضور در برنامه های شاد و مفرح مانند جنگ ها، جشن ها و مراسم های ویژه باعث ایجاد نشاط در آنها بشود.
  - با برگزاری دوره های آموزشی نشاط در خانواده باعث بهبود روابط در خانواده گردد.
  - برگزاری برنامه هایی که به طور خانوادگی حضور داشته باشند می تواند انگیزه بهتری برای مشارکت را به خود اختصاص دهد.
  - تنوع و تعداد برنامه ها و فعالیت های فرهنگی در سطح شهر افزایش یابد.
  - متولیان فرهنگی زمینه های حضور زنان را در عرصه های فعالیت های فرهنگی جدی بگیرند.
  - اطلاع رسانی دقیق و به موقع از برنامه های فرهنگی از طریق رسانه های جمعی به طور جدی و گسترده انجام گیرد.
  - تشکیل NGO ها و یا کانونهای مردم نهاد در امر مشارکت فعال زنان باید از طرف متولیان فرهنگی توجه بیشتری را بدست آورد.
  - با برگزاری دوره های هنری و آموزشی زنان را با میراث فرهنگی جامعه خود بیشتر آشنا کنند.
  - باتوجه به اینکه یکی از اهداف فرهنگسراها بالا بردن سطح فرهنگی شهروندی است با برگزاری کارگاه های آموزشی و یا برپایی همایش های شهری سعی در مشارکت بیشتر زنان در این مورد بنمایند.
  - با در دسترس قرار دادن کتاب و مجلات از طریق امانت و یا دادن بُن خرید کتاب به زنان از طریق فرهنگسراها در بالا بردن سطح آگاهی زنان فعالیت گسترده ای انجام گیرد.
  - برای زنان یارانه ای جهت شرکت در فعالیت های فرهنگی در قالب کارتهای فرهنگی قابل شارژ در نظر گرفته شود.
  - متولیان فرهنگی باید هزینه های دوره های مختلف آموزشی، فرهنگی، تفریحی را براساس سطح متعادل اقشار جامعه در نظر گیرند.
  - با ایجاد تحقیقات فرهنگی می توان اقشار کم در آمد را هم در استفاده از فعالیت ها تشویق نمود.
  - برای تشویق فعالان فرهنگی در اختیار گزاردن بودجه ای جهت خرید تولیدات آنها اختصاص یابد.
  - هزینه کرایه وسیله نقلیه جهت فعالیت فرهنگی زنان با مشارکت فرهنگسراها تقلیل یابد.
  - به فعالان فرهنگی جهت اجرایی کردن برنامه های فرهنگی خود کمک مالی پرداخت شود.
  - برای افرادی که در شکل های فرهنگی عضویت دارند تسهیلات ویژه ای در نظر گرفته شود.

منابع

- اکبری، م، مشارکت‌های دانشجویی و نقلش آن در توسعه فعالیت‌های فرهنگی مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد خلخال»، مدیریت فرهنگ، ۱۳۸۹، س ۴، ش ۸، ص ۱۲۰-۱۰۷.
- آتال، یوکش والس اوین، درگیر ساختن مردم فقیر، پرسش‌های فراوان، ترجمه ایراج پاد، فقر و مشارکت در جامعه مدنی، چاپ اول، تهران: انتشارات سروش. ۱۳۷۹.
- آوریده، س و علملی، م، مشارکت اجتماعی و فرهنگی دانشجویان دختر دانشگاه پیام نور (بررسی ملوردی: پیام نور مرکز رشت)»، زن و مطالعات خانواده، ۱۳۸۹، س ۳، ش ۹، ص ۵۲-۳۵.
- تولایی، بررسی عوامل موثر بر میزان مشارکت اجتماعی زنان، مجموعه مقالات کارگاه آموزشی توسعه مشارکت زنان برگزار کنندگان دانشگاه علامه طباطبایی، مرکز امور مشارکت زنان ریاست جمهوری به کوشش مصطفی پودرانچی، ۱۳۷۹، صص ۷-۲۲.
- دهقانی ع، و غفاری غ، تبیین مشارکت اجتماعی - فرهنگی دانشجویان دانشگاه‌های علوم پزشکی شهر تهران. مجله جامعه‌شناسی ایران، ۱۳۸۴، د ۶، ش ۱، ص ۹۸-۶۷.
- رجب زاده ا، فعالیت فرهنگی زنان ایرانی: مطالعه کتاب و نشریه، فصلنامه پژوهش زنان، ۱۳۸۲، ۱(۵).
- رضائیان ع، بررسی تأثیر عوامل اقتصادی - اجتماعی بر میزان تمایل به مشارکت سیاسی زنان در شهر بوشهر، پایان نامه کارشناسی ارشد، رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه اصفهان، دانشکده ادبیات. (۱۳۸۲).
- سعیدی، ح و فتحی، ح، موانع و راهکارهای توسعه فرهنگ مشارکت و تعاون در جامعه از دیدگاه دانشجویان و اعضای هیئت علمی دانشگاه بوعلی سینا، سومین کنگره علوم ترویج. مشهد: انجمن ترویج و آموزش کشاورزی ایران. (۱۳۸۸).
- سعیدی ح و فتحی ه، موانع و راهکارهای توسعه فرهنگ مشارکت و تعاون در جامعه از دیدگاه دانشجویان و اعضای هیئت علمی دانشگاه بوعلی سینا، سومین کنگره علوم ترویج و آموزش کشاورزی، مشهد: انجمن ترویج و آموزش کشاورزی ایران. (۱۳۸۸).
- عامری، محسن؛ سهرابی رنایی، مریم؛ حسینی راد، مهدی و دائی، فاطمه، موانع مشارکت زنان در فعالیت‌های فرهنگی. نشریه مدیریت فرهنگی. تابستان ۱۳۹۳، دوره ۸، شماره ۲۴، ص ۳۶-۲۱.
- محسنی، م و جلال‌اللهی، ۱۳۸۲، مشارکت اجتماعی در ایران، تهران: آرون.
- نقدی، اسداله؛ بلالی، اسماعیل؛ اسمانی، پروین. موانع فرهنگی - اجتماعی مشارکت زنان در فعالیت‌های ورزشی. نشریه زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، بهار ۱۳۹۰، دوره ۹، شماره ۱ پیاپی ۳۲.

Bekkers, R. (2005) "Participation in Voluntary Associations: Relations with Resources, Personality, and Political Values". The Journal of Political Psychology, 26(3): 439452.

Delaney, L. & Keaney, E. (2006). **Cultural Participation, Social Capital and Civil Renewal in the United Kingdom: Statistical Evidence from National and International Survey Data.** London: Institute for Public Policy Research (IPPR). Available at: <http://www.ippr.org/uploadedFiles/research/projects/Democracy/cultural%20participatio n%20social%20capital%20etc.pdf>

6th International Conference on Management and Humanistic Science Research in Iran

17 Sep 2020 - Tehran

ششمین کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های مدیریت و علوم انسانی در ایران

محل برگزاری: دانشگاه تهران

۲۷ شهریور ۱۳۹۹

- Herman J. (2006). **Indicators on active citizenship for democracy the social, cultural and economic domain, paper by order of the council Europe for the CRELL-Network on active citizenship**, Italy, August 2006.
- Morrone A. (2006). **Guidelines for measuring cultural participation** Unesco institute for statistics.
- Willekens, M. & Lievens, J. (2014). "Family (and) Culture: The Effect of Cultural Capital within the Family on the Cultural Participation of Adolescents". *Poetics*, 42(1): 98-113.
- Zahed, S. & Rajabi, M. (2008). "Effective Factors on Cultural Participation of Women in Fars Province." *Journal of Iranian Social Studies*, 2(1): 55-75.

Investigating the factors affecting women's participation in cultural activities and providing solutions

(Case study: Cultural centers of Isfahan Municipality Cultural and Recreational Organization)

Leila cheloungar¹, Vahid ghasemi²

1 Master of Cultural Management, Islamic Azad University, Isfahan Branch (Khorasgan), Isfahan, Iran.

2 Associate Professor, faculty of Social Sciences, University of Isfahan, Isfahan, Iran.

Abstract

۱۳ The aim of this study, which was done by descriptive-correlational method, was to investigate the factors affecting women's cultural participation in cultural activities. The statistical population included all women participating in various activities of cultural centers in municipality Cultural and Recreational Organization. 346 respondents were selected as the final sample from two cultural centers of this Organization by two-stage quota sampling. The data collection tool of the researcher-made questionnaire included 31 items to measure factors (individual, social, cultural, economic and family). According to the study sample, the results showed that all the obtained averages for the items indicating the role of participation in cultural activities on individual factors show that this role effectiveness is above average. The role of social factors is also significant for the respondents in their approach to cultural activities in cultural centers. The cultural role is above average and generally in terms of economic factors, the role of economic factors should be evaluated as moderate from the respondent's point of view. And family factors show that creating happiness in the family is one of the issues with which the respondents have shown high agreement. The results show that the family obstruction should not be considered as a serious obstacle to participation in the cultural activities of cultural centers.

Keywords: participation, cultural participation, individual factors, social factors, economic factors, cultural factors.